

Досвід оптимізації легеневого кровотоку у пацієнтів із функціонально єдиним шлуночком серця після накладання анастомозу Гленна

Позняк Ю.В.¹, Байрамов Е.М.¹, Руденко Н.М.^{1,2}, Романюк А.М.^{1,2}, Ханенова В.А.¹

¹ДУ «Науково-практичний медичний центр дитячої кардіології та кардіохірургії МОЗ України» (Київ)

²Національна академія післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика

В роботі представлений аналіз результатів і досвід оптимізації легеневого кровотоку у пацієнтів із функціонально єдиним шлуночком серця (ЄШС) шляхом накладання системно-легеневого анастомозу після накладання анастомозу Гленна. За період з 2001 по 2014 р. в ДУ «НПМЦДКК» було проведено оптимізацію легеневого кровотоку шляхом накладання системно-легеневого анастомозу після накладання анастомозу Гленна у 14 пацієнтів. Додаткова оптимізація легеневого кровотоку в таких пацієнтів супроводжується добрим гемодинамічним результатом, але потребує у віддаленому післяопераційному періоді динамічного спостереження для попередження систолічної та діастолічної дисфункції ЄШС.

Ключові слова: єдиний шлуночок серця, системно-легеневий анастомоз, анастомоз Гленна, тотальний кавапульмональний анастомоз.

Хірургічне лікування хворих із ЄШС залишається впродовж багатьох років актуальною проблемою кардіохірургії.

Відкритим питанням і до сьогодні є строки етапності хірургічного лікування у пацієнтів з ЄШС. Ці пацієнти являють собою контингент складних хворих через непрогнозований розвиток серцевої недостатності, яка призводить не тільки до систолічної дисфункції, але і до діастолічної дисфункції міокарда, якій в останні роки стали приділяти багато уваги. У зв'язку з особливостями анатомічної будови не всі пацієнти з ЄШС можуть бути принципово однаковими кандидатами до повної гемодинамічної корекції. У більшості випадків виникає необхідність проведення втручань, спрямованих на підготовку до здійснення кінцевого методу оперативного лікування – накладання тотального кавапульмонального анастомозу (ТКПА).

Частина кардіохірургічних клінік світу дотримується концепції ранньої етапності лікування для максимального збереження систолічної та діастолічної функції міокарда ЄШС [1, 3, 4]. Проте, незважаючи на привабливість даної концепції максимально ранньої хірургії як профілактики різної дисфункції міокарда (вторинної кардіоміопатії) ЄШС і добрі результати реконструктивних методик, залишаються клініки, які оптимально відтермінують кінцевий етап хірургічного лікування – накладання ТКПА. У статті проаналізовано досвід оптимізації легеневого кровотоку шляхом накладання системно-легеневого анастомозу після накладання двонаправленого кавапульмонального анастомозу (анастомозу Гленна) [5, 6].

Мета роботи – проаналізувати досвід оптимізації легеневого кровотоку у пацієнтів із ЄШС шляхом накладання системно-легеневого анастомозу після накладання анастомозу Гленна.

Матеріал і методи. За період з 2001 по 2014 р. у ДУ «НПМЦДКК» було проведено оптимізацію легеневого кровотоку шляхом накладання системно-легеневого анастомозу після накладання анастомозу Гленна у 14 пацієнтів віком від 69 міс. до 264 міс. (в середньому 143 ± 17 міс.), з масою тіла від 24 кг до 52 кг (в середньому 35 ± 7 кг).

У групі 10 хлопчиків і 4 дівчинки. Основними показаннями до оптимізації легеневого кровотоку був ціаноз (десатурація) та поява ознак серцевої недостатності (скарги на задишку, зменшення активності чи зниження толерантності до фізичного навантаження).

У 50% ($n=7$) випадків анастомоз Гленна виконували з приводу різноманітних типів атрезії тристулкового клапана, у 14,3% ($n=2$) – при атрезії мітрального клапана, у 21,4% ($n=3$) – при двопріпливному лівому шлуночку, у 14,3% ($n=2$) пацієнтів – при змішаному типі ЄШС.

У 71,4% ($n=10$) хворих термін між накладанням системно-легеневого анастомозу та анастомозу Гленна склав від 72 міс. до 117 міс. (в середньому 111 ± 3 міс.). У 28,6% ($n=4$) пацієнтів системно-легеневий анастомоз накладався одномоментно з анастомозом Гленна або не перев'язувалося попереднє джерело системно-легеневого кровотоку. В 71,4% ($n=10$) випадків накладався модифікований системно-легеневий анастомоз із матеріалу Gore-Tex діаметром від 5 мм до 8 мм, у 28,6% ($n=4$) випадків – центральний анастомоз.

У 14,3% ($n=2$) пацієнтів неможливо проаналізувати віддалений результат у зв'язку з втратою контактів і відсутністю звернень за медичною консультацією в нашу установу.

На даний момент 28,6% ($n=4$) пацієнтів залишаються без повної гемодинамічної корекції – ТКПА. Три пацієнти не мають скарг і перебувають у NYHA I. Показник концентрації гемоглобіну крові у них визначався в межах від 137 г/л до 197 г/л (в середньому 149 ± 27 г/л). Насиченість артеріальної крові киснем коливалась у межах від 84% до 95% (в середньому 89 ± 11 %).

У одного пацієнта наявні скарги на погане самопочуття, він знаходиться в NYHA II. У 14,3% ($n=2$) хворих планується повна гемодинамічна корекція.

На даний момент 57,2% ($n=8$) пацієнтів отримали повну гемодинамічну корекцію, їм накладено ТКПА у віці від 144 міс. до 240 міс. (в середньому 77 ± 17 міс.), з масою тіла від 24 кг до 72 кг (в середньому 48 ± 7 кг), з них 6 хлопчиків і 2 дівчинки. Середній термін між етапами оперативного втручання (накладання системно-легеневого анастомозу та ТКПА) склав з 52 міс. до 135 міс. (в середньому 68 ± 9 міс.).

Насиченість артеріальної крові киснем коливалась у межах від 81% до 91% (в середньому 87 ± 5 %). Показники концентрації гемоглобіну крові знаходилися в межах від 149 г/л до 204 г/л (в середньому 159 ± 17 г/л).

Перед операцією середній тиск у легеневій артерії був у межах від 11 мм рт. ст. до 20 мм рт. ст. (в середньому $14,7 \pm 3$ мм рт. ст.), загальний легеневий опір у хворих коливався від $0,74$ ОД/м² до $3,8$ ОД/м² (середньому $2,1 \pm 0,7$ ОД/м²), транспульмональний градієнт склав від 3 до 5 мм рт. ст.

Всім пацієнтам накладено екстракардіальний кондуїт із матеріалу Gore-Tex (діаметром 22–24 мм), у 50% ($n=4$) – фенестрований анастомоз із фенестрацією діаметром 4 мм.

Двоє пацієнтів, крім накладання ТКПА, потребували додаткових хірургічних втручань: 1 – пластики мітрального клапана, 1 – протезування аортального клапана та пластики мітрального клапана. У двох пацієнтів у ранньому післяопераційному періоді проведено закриття ендоваскулярним методом системно-легеневого анастомозу в зв'язку зі складністю інтраопераційного закриття.

Результати та обговорення. У всіх пацієнтів відмічався стабільний перебіг післяопераційного періоду. Рання післяопераційна летальність відсутня. Повна атріовентрикуляр-

на блокада діагностована в одному випадку (12,5%), що вимагало імплантації штучного водія ритму. Насиченість артеріальної крові киснем у всіх хворих коливалася в межах від 91% до 97% (в середньому $95\pm 3\%$). Тривалість штучної вентиляції легень складала від 2,5 год. до 12 год. (в середньому $7\pm 2,5$ год.), рівень білка за перші 5 діб визначався від 48 г/л до 72 г/л (в середньому 52 ± 22 г/л.), тривалість ексудації – від 5 діб. до 17 діб. (в середньому 12 ± 4 доби), інтенсивність ексудації за перші 5 діб складала від 1,5 мл/кг/год. до 2,7 мл/кг/год. (у середньому $1,6\pm 0,4$ мл/кг/год.).

Всі пацієнти були виписані в задовільному стані під нагляд дитячих кардіологів і педіатрів (терапевтів) за місцем проживання.

За період спостереження не відмічалось віддаленої летальності. Летальних випадків не було.

Жодній дитині не було проведено додаткових хірургічних втручань. На даний момент у 1 пацієнта фенестрація закрита ендovasкулярним методом, насиченість артеріальної крові киснем у нього підвищилася з 83% до 91%.

Половина пацієнтів не висуває скарг і перебуває в NYHA I, половина – має скарги на зниження толерантності до фізичних навантажень і знаходиться в NYHA II.

У всіх випадках у віддаленому післяопераційному періоді проводилась оцінка функції міокарда ЄШС, функція фенестрації та клапанного апарату серця методом ехокардіографії. У всіх пацієнтів порушення функції міокарда не було виявлено, збережена скоротлива здатність серця, фракція викиду ЄШС складала від 49% до 57% (в середньому $53\pm 4\%$), відмічалось покращення об'ємних характеристик ЄШС. У 2 пацієнтів після пластики мітрального клапана відмічалась його добра функція, оцінена середня швидкість кровотоку через мітральний клапан, яка складала від 0,7 м/с до 1,5 м/с (в середньому $1,5\pm 0,57$ м/с), порушень функції протезу аортального клапана в одного пацієнта не відмічалась. За даними рентгенографії у всіх випадках були відсутні ознаки венозного застою, нормалізувався легеневий малюнок, зменшився кардіо-торакальний індекс.

У жодного з пацієнтів не відмічалось ускладнень, пов'язаних із прийомом антикоагулянтів.

Висновки

1. Додаткова оптимізація легеневого кровотоку в пацієнтів із ЄШС шляхом накладання системно-легеневого анастомозу після накладання анастомозу Гленна супроводжується добрим гемодинамічним результатом.
2. Пацієнтам у віддаленому післяопераційному періоді показано динамічне спостереження для попередження систолічної та діастолічної дисфункції ЄШС.

Література

1. Berdat P.A., Belli E., Lacour-Gayet F., Planchy C., Serraf A. et al. Additional Pulmonary Blood Flow Has No Adverse Effect on Outcome After Bidirectional Cavopulmonary Anastomosis // *Ann Thorac Surg.* – 2005, Jan. – Vol. 79 (1). – P. 29–36; discussion 36–7.
2. Khairy P., Poirier N., Mercier L. A. Univentricular Heart // *Circulation.* – 2007. – Vol. 115. – P. 800–12.
3. Masahiro Yoshida, Masahiro Yamaguchi, Naoki Yoshimura et al. Appropriate Additional Pulmonary Blood Flow at the Bidirectional Glenn Procedure is Useful for Completion of Total Cavopulmonary Connection // *Ann Thorac Surg.* – 2005. – Vol. 80. – P. 976–81.
4. Mubadda A. Salim, Christopher L. Case, Robert M. Sade et al. Pulmonary/Systemic Flow Ratio in Children After Cavopulmonary Anastomosis // *JACC.* – 1995. – Vol. 25, No. 3. – P. 735–8.

5. Steven A. Webber, Pavel Horvath, Jacques G. LeBlanc, Zdenek Slavik, et al. Influence of Competitive Pulmonary Blood Flow on the Bidirectional Superior Cavopulmonary Shunt // Circulation. – 1995. – Vol. 92. – P. 279–286. doi: 10.1161/01.CIR.92.9.279
6. Ymkje J. van Slooten, Nynke J. Elzenga, Tjalling W. Waterbolk et al. The Effect of Additional Pulmonary Blood Flow on Timing of the Total Cavopulmonary Connection // Ann Thorac Surg. – 2012. – Vol. 93. – P. 2028–34.

Опыт оптимизации легочного кровотока у пациентов с функционально единственным желудочком сердца после наложения анастомоза Гленна

Позняк Ю.В., Байрамов Э.М., Руденко Н.Н., Романюк А.Н., Ханенова В.А.

В работе представлен анализ результатов и опыт оптимизации легочного кровотока у пациентов с функционально единственным желудочком сердца (ЕЖС) путем наложения системно-легочного анастомоза после наложения анастомоза Гленна. За период с 2001 по 2014 г. в ГУ «НПМЦДКК» была проведена оптимизация легочного кровотока путем наложения системно-легочного анастомоза после наложения анастомоза Гленна у 14 пациентов. Дополнительная оптимизация легочного кровотока у таких пациентов сопровождается хорошим гемодинамическим результатом, но нуждается в динамическом наблюдении в отдаленном послеоперационном периоде для предупреждения систолической и диастолической дисфункции ЕЖС.

Ключевые слова: *единственный желудочек сердца, системно-легочный анастомоз, анастомоз Гленна, тотальный кавапультмональный анастомоз.*

The Experience of Optimization of Pulmonary Blood Flow in Patients with Functional Heart Ventricle after Glenn Anastomosis

Pozniak I.V., Bairamov E.M., Rudenko N.M., Romayuk O.M., Khanenova V.A.

The paper presents an analysis of the results and experience to optimize pulmonary blood flow in patients with functional single ventricle by applying a systemic-pulmonary anastomosis after Glenn anastomosis. During the period from 2001 to 2014 was optimized pulmonary blood flow by applying a systemic-pulmonary anastomosis after Glenn anastomosis 14 patients. Further optimization of pulmonary blood flow in these patients is accompanied by a good hemodynamic result, but needs dynamic observation in the late postoperative period to prevent the systolic and diastolic dysfunction functional single ventricle.

Key words: *single ventricle, systemic-pulmonary anastomosis (shunt), anastomosis Glenn, total cavapulmonary anastomosis.*